ailesine dua etti. Bahîr (veya Büceyr) olan asıl adını Abdullah'a çevirdi. Daha sonra onu Yemen'in Cened vilayetine vali tayin etti. Hz. Ömer San'a'yı da onun nüfuz bölgesine kattı. Halife Osman'a karşı gerçekleştirilen muhasarayı kaldırmak maksadıyla yola çıktıysa da Mekke yakınlarında bindiği deveden düşerek öldü.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meġāzî* (nşr. M. Jones), London 1965-66, → Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), I, 89, 130, 140, 199, 220; II, 863; **İbn Sa'd**, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/;968, V, 444; *Müsned*, IV, 36; **İbnü'l-Esîr**, *Üsdü'l-ġābe* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/; 970-73, III, 232-233; **İbn Hacer**, *el-İṣâbe*, Kahire 1328, II, 305; **Ign. Kratschkowsky**, "Ömer" *İA*, IX, 461-462.

 İSMAİL L. ÇAKAN

ABDULLAH b. EBÛ TALHA

(عبد الله بن أبي طلحة)

Ebû Yahyâ Abdullāh b. Ebî Talha b. Sehl el-Ensârî el-Hazrecî (ö. 84/703)

Tâbiî.

Henüz ana rahminde iken Hz. Peygamber'in hayır duasına mazhar olmuştur. Babası Ebû Talha'nın adı Zeyd'dir. Annesi Medineli kadınlar arasında dindarlığı, zekâsı ve cesareti ile meşhur olan Ümmü Süleym bint Milhan'dır. Ümmü Süleym, Huneyn Savaşı'nda Hz. Peygamber'i yakından savunmuş, Medine'ye döndükten sonra da Abdullah'ı dünyaya getirmiştir. Yeni doğan oğlunu, ilk kocası Mâlik'ten olan oğlu Enes ile Hz. Peygamber'e göndermiş, ağzına ilk lokmayı vermesini (**tahnîk***) ve adını koymasını rica etmişti. Peygamber de çiğnediği bir hurmayı çocuğun damağına sürmüş, yüzünü okşamış ve adını Abdullah koymuştur.

Abdullah b. Ebû Talha'nın dokuz oğlu olmuştur; bunların hepsi Kur'an'ı güzel okumalarıyla tanınan birer âlimdi. Abdullah babasından ve üvey ağabeyi Enes b. Mâlik'ten hadis rivayet etmiş, kendisinden de oğulları İshak ile Abdullah ve torunu Yahyâ b. İshak rivayette bulunmuştur.

Sıffîn Savaşı'na Hz. Ali saflarında katılan Abdullah'ın İran fetihleri sırasında şehid düştüğü veya Medine'de vefat ettiği rivayet edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meġāzî* (nşr. M. Jones), London 1965-1966 → Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), III, 902; **İbn Hişâm**, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkā v.dğr.), Kahire 1375/1955, IV, 88-89; **İbn Sa'd**, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, V, 74-76; *Müsned*, III, 105, 106; **Buhârî**, *et-Târîḫu'l-kebîr* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî v.dğr.), Haydarâbâd 1360-80/1941-60 → Diyarbakır, ts. (el-Mektebetü'l-İslâmiyye), V, 94; **Taberî**, *Târîḫ* (nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl), Kahire 1960-70 → Beyrut, ts. (Dâru Süveydân), III, 76; **İbn Ebû Hâtim**, *el-Cerḥ ve't-ta'dîl*, Haydarâbâd 1371-73/1952-53, V, 57; **İbnü'l-Esîr**, *Üsdü'l-ġābe* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 284-285; **Zehebî**, *A'lâmü'n-nübelâ'*, III, 482-484; **İbn Kesîr**, *el-Bidâye*, Kahire 1351-58/1932-39 → Beyrut 1401/1981, IX, 43; **İbn Hacer**, *el-İṣâbe*, Kahire 1328, III, 60; **a.mlf.**, *Tehẕîbü't-Tehẕîb*, V, 269; *Tecrid Tercemesi*, IV, 425-429.

 AKİF KÖTEN

ABDULLAH b. EBÛ ÜMEYYE

(عبد الله بن أبي أمية)

Abdullāh b. Ebî Ümeyye b. el-Mugîre el-Mahzûmî (ö. 8/629-30)

Hz. Peygamber'in halası Âtike'nin oğlu ve hanımı Ümmü Seleme'nin kardeşi.

İslâmiyet'in ilk dönemlerinde Müslümanlığın azılı düşmanlarından olan Abdullah, Peygamber'in amcası Ebû Tâlib'e giderek yeğenini İslâm davetinden vazgeçirmesini veya onu himaye etmemesini isteyen heyette bulundu. Hz. Peygamber'i vazgeçirmek için yapılan bir başka toplantıda, Kur'ân-ı Kerîm'de de işaret edildiği gibi (bk. el-İsrâ 17/93), Peygamber'in gökyüzüne çıkıp oradan, okuyacakları bir kitap getirmedikçe kendisine inanmayacağını söyleyenler arasında yer aldı. Müslüman muhacirleri geri istemek üzere Habeşistan'a elçi olarak gittiği de rivayet edilen Abdullah, Peygamber'in, ölüm döşeğinde bulunan Ebû Tâlib'e iman telkin etmesine karşı çıktı ve ona dininden dönmemesi için baskı yaptı. Uhud Savaşı sırasında Medine'de bulunan Abdullah, doğruca Tâif'e gitti ve oradan Mekkeliler'e savaş hakkında bilgiler gönderdi.

Abdullah İslâm düşmanlığını Mekke fethine kadar devam ettirdi, ancak fetih öncesinde Ebû Süfyân ile birlikte Medine'ye gitmeye karar verdi. Yolda İslâm ordusuyla karşılaştılar; Ümmü Seleme'nin ricası üzerine Peygamber tarafından kabul edilerek müslüman oldular. Abdullah Mekke'nin fethine ve Huneyn Savaşı'na katıldı. Bu savaşta azılı İslâm düşmanı ve Sakīf kabilesinin reisi olan Osman b. Abdullah'ı öldürdü. Tâif muhasarasında şehid düştü.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meġāzî* (nşr. M. Jones), London 1965-66 → Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), bk. *İndeks*; **İbn Hişâm**, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkā v.dğr.), Kahire 1355/1936, bk. *İndeks*; **İbn Sa'd**, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, I, 122; II, 158; **Taberî**, *Târîḫ* (nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl), Kahire 1960-70 → Beyrut, ts. (Daru Süveydân), III, 50-51; **İbn Abdülber**, *el-İstî'âb* (*el-İṣâbe* içinde), Kahire 1328, II, 262-264; **İbnü'l-Esîr**, *Üsdü'l-ġābe* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 177-178; **İbn Hacer**, *el-İṣâbe*, Kahire 1328, II, 277; **Muhammed Hamîdullah**, *İslâm Peygamberi* (trc. Salih Tuğ), İstanbul 1980, II, 521-522.

 AKİF KÖTEN

ABDULLAH EFENDİ, Bezirgânzâde

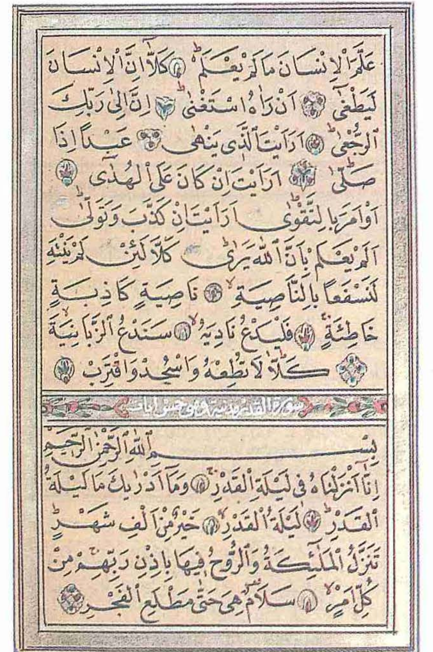
(ö. 1151/1738-39)

Türk hattatı.

İstanbul'da doğdu. Bezzâzistan (Bedesten) esnafındandır. Babası da ticaretle uğraştığı için Bezirgânzâde lakabıyla tanınır. Ayrıca, zengin ve meşhur bir hanımın oğlu olduğundan dolayı Hanımzâde Abdullah diye de bilinir.

Aklâm-ı sitte*'yi devrin meşhur hattatı Hoca Mehmed Râsim Efendi'den öğrendi. Kısa zamanda icâzet aldı. Süratli yazı yazmasıyla şöhret buldu. Daha yirmi yaşına gelmeden vebaya yakalanarak öldü. Çok sayıda Mushaf-ı şerif, Şifâ-i şerif ve bir adet Beyzâvî tefsiri istinsah etmiştir.

Bezirgânzâde Abdullah Efendi hattı Kur'ân-ı Kerîm'den bir sayfa (Türk-İslâm Eserleri Müzesi Ktp., nr. 86)

علم الانسان ما لم يعلم كلا ان الانسان
ليطغى ان راه استغنى ان الى ربك
الرجعى ارايت الذى ينهى عبدا اذا
صلى ارايت ان كان على الهدى
او امر بالتقوى ارايت ان كذب وتولى
الم يعلم بان الله يرى كلا لئن لم ينته
لنسفعا بالناصية ناصية كاذبة
خاطئة فليدع ناديه سندع الزبانية
كلا لا تطعه واسجد واقترب
بسم الله الرحمن الرحيم
انا انزلناه فى ليلة القدر وما ادريك ما ليلة
القدر ليلة القدر خير من الف شهر
تنزل الملئكة والروح فيها باذن ربهم
من كل امر سلام هى حتى مطلع الفجر

BİBLİYOGRAFYA :

Müstakimzâde, *Tuhfe-i Hattâtîn* (nşr. İbnülemin Mahmud Kemâl), İstanbul 1928, s. 285; Soyulcuzâde Mehmed Necîb, *Devhatü'l-küttâb* (nşr. Kilisli Muallim Rifat), İstanbul 1942, s. 97; R. Ekrem Koçu, "Abdullah (Bezirgânzâde)", *İst. A*, I, 30.

MUHİTTİN SERİN

ABDULLAH EFENDİ, Dürrîzâde

(bk. DÜRRÎZÂDE ABDULLAH EFENDİ).

ABDULLAH EFENDİ, Ebezâde

(ö. 1126/1714)

Osmanlı şeyhülislâmı.

Kadı Mustafa Efendi'nin oğludur. Annesi, Lehistan seferi sırasında Balçık kasabasında IV. Mehmed'in bir çocuğunun doğumuna ebelik ettiğinden "Ebezâde" lakabıyla meşhur olmuştur. Tahsilini tamamladıktan sonra çeşitli medreselerde müderrislik yaptı; daha sonra kadılık mesleğine geçerek 1685-1695 yılları arasında sırasıyla Mısır, Edirne ve Mekke kadılıklarında bulundu. 1695'te Anadolu kazaskeri, kısa bir mâzuliyetten sonra Rumeli kazaskeri oldu. 1698'de azledildiyse de Enderun halkının tavassutuyla teâmüle aykırı olarak, doğrudan padişahın hatt-ı hümâyunu ile tekrar Rumeli kazaskerliğine getirildi. Bir yıllık süre sonunda kazaskerliğinin yeniden uzatılması için Enderun halkı ricada bulunduysa da Şeyhülislâm Feyzullah Efendi kendisine rakip gördüğü Ebezâde'yi Maraş kadılığına tayin ettirdi; ancak buraya gitmeyince Kıbrıs'a sürüldü. III. Ahmed padişah olmadan önce Bursa'da oturmasına izin verilmişti. Fakat o, Eskişehir'e geldiğinde yeni padişahın tahta çıktığını ve Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin azledildiğini öğrendi. Bunun üzerine Bursa yerine İstanbul'a gitti; padişahın izni olmadan İstanbul'a gelmesi hoş karşılanmadıysa da affedilerek burada kalmasına izin verildi. 1705'te tekrar Rumeli kazaskerliğine, 25 Ocak 1708'de de Sâdık Efendi'nin yerine şeyhülislâmlığa tayin edildi. Bu görevde iki buçuk yıl kadar kalan Ebezâde 16 Temmuz 1710'da azledildi. 13 Şubat 1712'de, yerine geçen Abdullah Efendi'nin vefatı üzerine ikinci defa şeyhülislâmlığa getirildi.

Ebezâde Abdullah Efendi, Osmanlı ülkesine sığınan Demirbaş Şarl'ın memleketine gönderilmesi için Rusya ile yapılan anlaşmada bulunmuş, bu durumu görüşmek üzere yapılan toplantıda mülteci kralın memleketine gönderilmesini, gitmediği takdirde Dimetoka'da ikamete mecbur edilmesini istemişti; hatta bu yolda vezîriâzama da tesir etmişti. Şeyhülislâmın bu tutumunu misafirperverliğe aykırı bulan İstanbul halkı, aleyhinde konuşmalar yapmaya başlayınca, bunların önünü almak için Ebezâde 14 Mart 1713'te azledilerek şeyhülislâmlık Atâullah Efendi'ye verildi. Azlinden sonra Rumelihisarı'ndaki yalısına çekilen Ebezâde'nin kendisini ziyarete gelenlere devlet büyüklerini çekiştirmesi sadrazamla şeyhülislâmı kızdırdı ve bu yüzden 1714'te Trabzon'a sürgün edildi. Trabzon'a gitmek üzere fırtınalı bir günde yola çıkan Abdullah Efendi, bindiği geminin Karasu önlerinde batması üzerine boğularak öldü.

BİBLİYOGRAFYA :

Şeyhî, *Vekāyiu'l-fuzalâ*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2362, II, vr. 182ª-183ª; Râşid, *Târih*, İstanbul 1282, II, 302; III, 376; IV, 4; *Devhatü'l-meşâyih maa zeyl*, s. 80-81; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 499-500; *Sicill-i Osmânî*, III, 371-372; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/2, s. 458-459.

MEHMET İPŞİRLİ

Şeyhülislâm Ebezâde Abdullah Efendi'nin kadılık tevcihi hakkında teklif yazısı (BA, et-Tevcîhat nr. 2664)

ABDULLAH EFENDİ, Hastazâde

(ö. 1159/1746)

Zâkirbaşı ve mûsikişinas.

Kaynaklarda doğum yeri ve öğrenimi hakkında bilgi bulunmamakla beraber hayatının büyük bir kısmını Bursa'da geçirdiği bilinmektedir. Burada, Halvetiyye tarikatına mensup Şeyh Ahmed Gazzî Tekkesi'ne devam etmiş, güzel sesi ve zikir meclisini idare etme kabiliyetiyle dikkati çekerek bir müddet sonra tekkenin zâkirbaşılığına getirilmiştir. Aynı tekkede çocuklara hocalık da yapmıştır. Bursa'da öldü ve Pınarbaşı Mezarlığı'na defnedildi.

Abdullah Efendi'nin kuvvetli bir mûsiki bilgisine sahip olduğu rivayet edilir; ancak bestekârlığı veya din dışı mûsiki icracılığı konusunda herhangi bir kayda rastlanmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmed Râşid, *Zübdetü'l-vekāyi'*, Millet Ktp., nr. T 89, vr. 329ᵇ-330ª; Gazzîzâde Abdüllatîf, *Hulâsatü'l-vefeyât*, Millet Ktp., nr. T 906, vr. 29ª; S. Nüzhet Ergun, *Antoloji*, İstanbul 1942, I, 158.

NURİ ÖZCAN

ABDULLAH EFENDİ, Hâşimîzâde

(ö. 1144/1731)

Türk hattatı.

İstanbul'da doğdu. Babası İmrahor Camii İmamı Seyyid Hasan el-Hâşimî'dir. Anne ve baba tarafından nesebi Hz. Peygamber'e kadar varır. Hâfızlığını ve tahsilini bitirdikten sonra, babasının görev yaptığı camiye imam oldu ve bu vazifeyi ömrünün sonuna kadar sürdürdü. Abdullah Efendi aynı zamanda Halvetiyye tarikatı şeyhlerinden Seyyid Hüseyin Efendi'ye intisap etmişti.

Hat derslerini önce babasından, daha sonra meşhur hattat Hâfız Osman'dan meşkederek **aklâm-ı sitte***de mükemmel bir seviyeye erişti ve kırk ay gibi kısa bir zamanda icâzet aldı (1098/1686-87). Süratli yazı yazmasıyla meşhurdu. Kaynakların bildirdiğine göre altmış üç yaşlarında vefat etmiş ve Eyüp'te Şah Sultan Camii karşısındaki mezarlığa, ebeveyninin yanına defnedilmiştir.

Abdullah Efendi, birçok defa III. Ahmed'in ihsan ve iltifatına mazhar oldu. Bu sebeple Sakazâde Mustafa Efendi'den boşalan Sarây-ı Cedîd hat hocalı-